Sorularla Karamanlılar

Anadolulu Ortodoks Türkler

Nilüfer ERDEM

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1675
KÜLTÜR SERİSİ: 943

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-093-7

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Tashih: Gürkan Canpolat

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım

Dizgi-Tertip: GNG Tanıtım

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: LARUS YAYINEVİ ve TİCARET A.Ş
Bağlar Mah. 62. Sok. Yıldızlar Plaza No:10/A
Bağcılar-Güneşli / İSTANBUL
Sertifika Numarası: 49657

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Nilüfer Erdem: 1966 yılında Yunanistan'ın Gümülcine şehrinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Gümülcine'de, Batı Trakya Türk azınlığına ait okullarda tamamladığından Yunanca ve bunun yanında İngilizce bilmektedir. 1984 yılında girdiği İstanbul Teknik Üniversitesi, Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği Bölümünden 1988 yılında mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde, *Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türklerinin Eğitim ve Öğretim Birliği Sorunu* adlı teziyle 2003 yılında yüksek lisansını tamamladı. Aynı enstitüde 2009 yılında tamamladığı doktora tezinin konusu ise, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*'tür. Doktora tezi 2010 yılında, aynı isimle kitap olarak da yayımlanmıştır. İkinci kitabının ismi ise *Mizah Penceresinden Yunanistan'da Halk, Savaş ve Siyaset (1919-1923)*'tir. 2002-2003 öğretim yılında Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi okutmanı olarak göreve başladığı İstanbul Üniversitesinde, 2015 yılında yardımcı doçent unvanını aldı. *Lozan Görüşmeleri Sırasında Patrikhane Meselesi Karşısında Patrik Meletios'un Yunan Kaynaklarına Yansıyan Yaklaşımı*, *Yunan Kaynaklarına Göre 1922 Yılında Batı Anadolu'da Otonom Devlet Kurmaya Yönelik Faaliyetler*, *1913 Yılının Temmuz-Ekim Ayları Arasında Batı Trakya Türkleri İle İlgili Gelişmelerin Yunan Basınındaki Yansımaları*, *Harisiyos Vamvakas'ın Osmanlı Milletvekili Olarak Etkinliği* ve *Kurmay Subay Metaksas'ın Çanakkale Harekâtı ve Olası Türk-Yunan Savaşı ile İlgili İncelemeleri* gibi çalışmalara da sahip olan Nilüfer Erdem, hâlen İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde öğretim üyeliğini sürdürmektedir. 2019 yılında doçent unvanı almıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 15

Karamanlı ifadesi ile kimler tanımlanmaktadır? 17

Karamanlı ifadesi nereden gelmektedir? 18

Karamanlıların kökeni nedir? 21

Karamanlıların yaşamında Türk kültürüne ait izler var mıdır? 24

Karamanlılarda kadının yeri nedir? 29

Karamanlıca basın organlarına göre kadınlarda olması gereken vasıflar nelerdir? 31

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Karamanlıca basın organlarında kadının konumuna ilişkin dile getirilen tezler nelerdir? 35

Karamanlılarda rastlanan Türkçe isimler nelerdir? 37

Karamanlılar için Anadolu'nun anlamı nedir? 39

Karamanlılar için Ortodoks Hıristiyanlığın anlamı nedir? 42

Karamanlıların din ile hayata bakışı nasıldır? 43

Karamanlılara göre din nerede öğrenilmelidir? 45

Karamanlıların misyonerlik faaliyetlerine karşı tepkileri nelerdir? 47

Misyonerlik faaliyetleri Karamanlıları nasıl etkilemiştir? 52

Karamanlıca dinî kitaplar hangi amaçlarla yayımlanmışlardır? 54

Karamanlıca dinsel metinlerde kullanılan terminoloji nedir? 59

Rodokanakis Ruhban Okulu hangi sebeple tesis edilmiştir? 63

Rodokanakis Ruhban Okulunun kuruluş süreci nasıl gerçekleşmiştir? 65

Rodokanakis Ruhban Okulu nasıl bir okuldur? 69

Zincidere'de başkaca hangi okullar tesis edilmiştir? 73

Kapadokya Yetimhanesinin yetimlere meslek edindirme girişimleri nelerdir? 76

Karamanlıların "Terakki" kavramına yükledikleri anlam nedir? 77

Karamanlı aydınlara göre Anadolu'nun terakkisi, yani ilerlemesi için yapılması gerekenler nelerdir? 80

Karamanlılar hangi amaçlarla cemiyetler teşkil etmişlerdir? 83

Karamanlılara Yunan dili, edebiyatı ve tarihinin öğretilmesi neden ve kimler tarafından önemsenmiştir? 88

Yunan Devleti'nin sunduğu normlarda Karamanlılar için açılan okullardaki sorunlar olarak nelerden yakınılmıştır? 93

Karamanlıların eğitimi denilince akla gelen ilk isimlerden Filippos Papa Grigoriyu Aristovulos kimdir ve hizmeti nedir? 97
Anatoli gazetesi Karamanlıların eğitiminin ıslahı için ne gibi öneriler getirmiştir? 100
Karamanlıların okullarının ihtiyaçlarının karşılanmasında mütevelli heyetlerinin (eforia) rolü nedir? 103
Karamanlıca eserler hangi tarihler arasında neşredilmişlerdir? 105
Din dışı Karamanlıca basılı eserler hangi konular üzerinedir? 107
Karamanlıca neşriyat denildiğinde akla gelen ilk isim olan Evangelinos Misailidis kimdir ve Anadolulu Ortodokslar nezdinde neden önemlidir? 110
Evangelinos Misailidis'in *Temaşa-yi Dünya ve Cefakâr-ü Cefakeş* romanının Osmanlı edebiyatındaki yeri nedir? 117
Evangelinos Misailidis'in *Temaşa-yi Dünya ve Cefakâr-ü Cefakeş* romanı orijinal midir? 119
Evangelinos Misailidis'in *Temaşa-yi Dünya ve Cefakâr-ü Cefakeş* romanının değeri nedir? 121
Karamanlıca eserlerin dili nasıldır? 122
Karamanlıların kadirbilirliği, yahut Karamanlıca eserlerde ve basın organlarında Damat İbrahim Paşa'ya yer verilmesinin sebebi nedir? 124
Karamanlıca eserlerde Papa Georgios hangi sebeplerle anılmaktadır? 127
Karamanlıca yayınlarda rastlanan beli başlı atasözleri nelerdir? 129
Karamanlıca süreli yayınlar var mıdır? 133
Karamanlıca süreli yayınlar içinde Anatoli'nin yeri ve önemi nedir? 136
Anatoli nelerden bahsetmektedir? 138
Anatoli kime veya neye hizmet ediyordu? 140
Anatoli ve Terakki'de II. Abdülhamit nasıl zikredilmiştir? 143
Anadolu demiryollarının tesis edilmesine karşı Karamanlılara getirilen öneriler nelerdir? 147
Karamanlıların meşrutiyet rejiminden beklentileri nelerdir? 150
Karamanlılar Türkçeyi neden iyi bir şekilde öğrenmelidirler? 153
Karamanlıların Fener Rum Ortodoks Patrikhanesinin kendilerine yaklaşımı konusunda düşünceleri nelerdir? 155
Karamanlılar Bulgar ayrılıkçılığına karşı Fener Rum Ortodoks Patrikhanesini mi desteklemişlerdir? 157
Millî Mücadele Dönemi'nde Karamanlılar, hangi gelişmelerden etkilenmişlerdir? 161
Türk Ortodoks Patrikhanesi nasıl kurulmuştur? 165
Kayseri'deki Kilise Kongresi'nin ilk kararları nelerdir? 167
Türk Ortodoks Kilisesi nasıl yapılandırılmıştır? 169

Türk Ortodoks Patrikhanesini tesis edenler kendilerini nasıl tanımlamışlardır? 171
Anadolu'da Ortodoksluk Sadâsı'nda yer alan Fener Rum Ortodoks Patrikhanesine yönelik eleştiriler nelerdir? 174
Papa Eftim kimdir? 177
Yunan kaynaklarında Papa Eftim nasıl tanıtılmıştır? 179
Karamanlılar mübadele kararını nasıl değerlendirmişlerdir? 182
Mübadelenin Türk Ortodoks Kilisesine ne tür bir etkisi olmuştur? 187
Karamanlılar mübadele esnasında başlıca hangi sıkıntıları yaşamış ve nelerden etkilenmişlerdir? 190
Yunanistan'da Karamanlılar ağırlıklı olarak hangi bölgelere yerleştirilmişlerdir? 195
Karamanlılar Yunanistan'da sahip oldukları hangi kültürel öğeleri yaşatmaktadırlar? 198
Karamanlılarda ağıt yakma geleneği var mıdır? 202
Karamanlıca kitabelerin ve mezar taşlarının incelenmesinin ne gibi faydaları olacaktır? 205

SONUÇ YERİNE 207
KAYNAKÇA 209

GÖRSELLER

1. 1914 yılı *Astir* almanağında, "Kadim Kapadokya tarzı telebbüsünü andırır Misthi kisvetlerinden" ibaresi ile verilen fotoğraf.
2. Geleneksel giysileri içinde Karamanlı hanımlar.
3. *Terakki* gazetesindeki Kleovulos'un misyonerlere birinci mektubu.
4. Talas Amerikan Hastanesi ve Amerikan Koleji.
5. P.S. Köseoğlu tarafından 1894 yılında İstanbul'da neşredilmiş olan *İbadetname*'nin kapak sayfası.
6. 15 Ağustos 1913 tarihli *Aktis*'in kapak sayfasında yer alan, Kayseri Zincidere'deki ruhban okuluna ilişkin fotoğraf.
7. 15 Ağustos 1913 tarihli *Aktis*'in kapak sayfasında yer alan, Kayseri Zincidere'deki yetimhaneye ilişkin fotoğraf.
8. Filippos P.G. Aristovulos tarafından Türkçeye çevrilerek Yunan alfabesiyle yayımlanmış olan Leon Melas'ın *Gerostathis Yani Çocukluk Kemaletimin Vukuatları* kitabının kapak sayfası.
9. Filippos P.G. Aristovulos.
10. 1899 yılında İstanbul'da basılmış olan Karamanlıca *Mikra Asia Kıtasının Tarihiye Coğrafyası* kitabının kapak sayfası.
11. 1718 yılında basılmış olan *Gülzâr-ı Îmân-ı Mesihî*'nin kapak sayfası.
12. *Sıhhatin Sırrı* kitabının kapağı.
13. Evangelinos Misailidis.
14. *Temaşa-yi Dünya*'nın "Hayr-hah ve İtibarlı Müşterileri" başlığı ile yayımlanmış listesinin birinci sayfası.
15. *Temaşa-yi Dünya ve Cefakâr-ü Cefakeş*'in İstanbul'da 1872 yılında yayımlanmış olan dördüncü cildinin kapağı.
16. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa.
17. 1913 yılı *Astir* almanağında yer alan Papa Georgios (Yeorgios) tasviri.
18. Karamanlıca *Aktis* dergisinin 28 Şubat 1913 tarihli sayısının kapağı.
19. Eskişehir tren istayonu.
20. Papa Eftim I (Pavlos Karahisarlıoğlu).
21. Papa Eftim'in kabri.
22. Gelveri'de Agios Grigorios Kilisesi.
23. Germir'de Panagia Kilisesi.
24. Karamanlı mübadillerden bir grup.
25. Nea Karvali'de muhafaza edilen Aziz Grigorios'un kemiklerini ihtiva eden sanduka.
26. Nea Karvali'de kaşıklar eşliğinde bir folklor gösterisi.
27. Karamanlı yaşlı kadınlar.
28. Konya Sille'de Aya Eleni Kilisesinde yer alan Karamanlıca kitabe.

ÖN SÖZ

Batı Trakyalı Türkler mübadelenin gerçekleştiği ilk yıllarda evlerinin bazı odalarını mübadillere vermek zorunda kalmışlardır. Bölge Türkleri Yunanca, yani Rumca bilmediklerinden dolayı evlerine Türk dilli Karamanlı mübadillerden yerleştirilenler kendilerini şanslı addetmişlerdir. Zira evlerini paylaştıkları, gelenekleri pek de farklı olmayan, aynı dili konuştukları yeni komşularıyla iletişim kurabilmişlerdir. Bizim büyüklerimizin evlerine de bir Karamanlı aile yerleştirilmiştir. Ailenin Güllü isimli kızları, 1922 doğumlu olan anneannemizi "Turnam, turnam / Ben buralarda durmam" diye oynatırmış. İki ailenin ilişkisi sonraki yıllarda da devam etmiştir. Öyle ki bayramlarımızda bizimkiler baklavadan Güllü ve ailesine pay ayırırken, onlar da Noel ve Paskalya yortularında yaptıkları çöreklerden bizimkilere göndermişlerdir. Anadolu'da yaşadıkları dönemde bölge Müslüman ve Hıristiyanlarının düğün ve bayramlarında birbirlerine karşılıklı olarak ikramlarda bulundukları gibi. Biz bu gibi anekdotları dinleyerek büyümüştük ve çocukluğumuzdan siyahlar giyinmiş ve siyah eşarplar örtünmüş Türkçe konuşan Ortodoks nineleri hatırlamaktaydık. Kaldı ki Karamanlılar üzerine yapılmış olan araştırmaları da okumuştuk.

Buradan hareketle öğretim üyesi olduğumuz İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde "Karamanlıca Metinler" isimli bir ders açtık. Dersi açmamız, Karamanlıları daha da yakından tanımamız açısından fırsat yaratmıştır. Zira dönemin şartlarını, Osmanlı ve Yunan devletleriyle toplumlarındaki gelişmeleri de göz önünde bulundurarak Karamanlıca metinleri tahlil ederken, zaman içinde bizde Karamanlılar ve Karamanlıca metinler üzerinde bir birikim oluşmuştur. Kitabımız, bu birikimi paylaşma arzusunun neticesinde ortaya çıkmıştır. Biz, Karamanlıları soru cevaplarla anlatmaya çalıştık. Bunu yaparken Karamanlıların üretmiş oldukları metinlerde, kendileriyle ilgili sorduğumuz sorulara verdikleri cevapları da yansıtma gayreti içinde olduk.

Bir diğer gayretimiz ise Karamanlıca metinlerdeki zenginliği ortaya koymak noktasındaydı. Zira Karamanlılarla ilgili yapılmış güzel çalışmalar mevcuttu. Ancak bizde, Karamanlıca metinlerin içerisine yeterince nüfuz edilmediği kanaati oluşmuştu. Karamanlıca eserler, Yunan harfleriyle yazılmış Türkçe eserler olmakla

birlikte bazılarını anlayabilmek için Osmanlıca-Türkçe sözlüğe ihtiyaç vardı. Ancak sözcükler Yunan harfleri ile yazılırken, Türkçenin Arap harfleri ile yazılmasında olduğu gibi zaman zaman değişime uğruyorlardı. Çünkü Yunan alfabesinde "ı", "ö" ve "ü" seslileri ile "ğ", "j" ve "ş" sessizleri yoktu. "b", "c", "ç" ve "y" gibi bazı sessizleri elde etmek için ise iki harfin yan yana gelmesi gerekiyordu. Bunun dışında bazı Karamanlı aydın ve yazarlar, Yunan harfleri ile Türkçeyi kaleme alabilmek için kendilerince metotlar geliştirmişlerdi. Ayrıca bazı metinlerde, özellikle kilise ve eğitim ile ilgili olanlarda Yunanca kelimelere tesadüf edilmekteydi. Bu da Karamanlıca metinleri tahlil etmek isteyen Yunanca bilmeyenler için Osmanlıca-Türkçe sözlüğün yanında Yunanca-Türkçe sözlüğü de gerekli kılmaktaydı. Ancak tüm bu zorluklar aşıldığında karşımıza son derece güzel ve temiz bir Türkçe ile yazılmış metinler ortaya çıkıyordu. Bu sebeple kitabımızda, Karamanlıları anlatabilmek için kullandığımız bazı Karamanlıca metinleri alıntılayarak olduğu gibi verdik. Kısaca, onlara dokunmaya kıyamadık.

Kitabımızı kaleme aldığımız dönemde Prof. Dr. Cezmi Eraslan hocamız, her zaman olduğu gibi bu çalışmamız boyunca da önerileriyle yanımızda olmuştur. Diğer taraftan kitabımızı yazmak adına masa başında geçirdiğimiz saatlerde ailemiz büyük bir sabır göstermiş ve bize çalışma ortamı yaratma gayreti içinde olmuşlardır. Bu destekleri sebebiyle kendilerine ne kadar teşekkür etsek azdır. Aslında burada bir cümle ile ifade ettiğimiz teşekkürün çok ötesinde kendilerine bir gönül borcumuz söz konusudur.

Kitabımızın Karamanlıları, bir diğer ifadeyle Anadolulu Ortodoks Türkleri anlamaya çalışanlara küçük de olsa katkı sunmasını dileriz.

23 Nisan 2020
Nilüfer Erdem

Karamanlı ifadesi ile kimler tanımlanmaktadır?

Farklı unsurların iç içe yaşadığı Osmanlı İmparatorluğu'nda "Millet Sistemi" uygulanmıştır. Millet Sistemi, bir bölgenin Darü'l İslam'a katılmasından sonra buradaki kitap ehlinin bir ahitname, hukuk ve himaye bahşedici bir anlaşma ile İslam devletinin idaresi altına girmesinden doğan bir teşkilat, bir hukuki varlıktır. Millet Sistemi etnik ve lisan aidiyetine göre değil, din ve mezhep aidiyetine dayanmaktadır. Hâl böyle olunca Helen soyundan gelenlerle birlikte Bulgarlar, Sırplar, Ortodoks Arnavut, Ortodoks Arap ve Ortodoks Türkler de aynı grup içinde yer almışlardır. Bu grubun adı "Rum Ortodoks Milleti" olup, Milletbaşı da "Rum Ortodoks Patriği"dir.[1] Öyle ki Patrik, bütün dindaşlarının meseleleri üzerinde İslam hukukunun zımmilerle ilgili kuralları çerçevesinde önemli yetkiler taşımış, "ruhani (dinî)" yetkilerin yanı sıra "cismani (dünyevi)" yetkilere de sahip olmuştur.[2] Osmanlı idaresi tarafından Ortodoks cemaatlerin en yüksek temsilcisi ve örgütlenmenin en yüksek düzenleyicisi kabul edilmiştir.[3]

Karamanlı dediğimiz topluluk sadece Türkçe konuştuğundan, bir başka ifadeyle ana dili Türkçe olduğundan dolayı Ortodoks Rum milletinin diğer mensuplarından ayrılmaktadır. Biz de Karamanlı ifadesiyle Orta Anadolu'da yaşayan, Türkçe konuşan ve Ortodoks Hıristiyan olan bir topluluğu kastedeceğiz. Kaldı ki "Karamanlı" ismi ilk kez 1553-1555 yıllarında kullanılmıştır.[4]

---

[1] İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğunda Millet Sistemi", https://www.tarihtarih.com/?syf=26&Syz=381989 [Erişim 04.10.2018].

[2] Seyfi Yıldırım & Adnan Sofuoğlu, *Siyasi Faaliyetleriyle Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi,* Ankara, KÖKSAV Yayınları, 2010, s. 11-15.

[3] Anastasia Anagnostopulu, "Tanzimat ve Rum Milletinin Kurumsal Çerçevesi", *19. Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler,* Editör Pinelopi Stathis, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, s. 1.

[4] J. Eckmann & I. Phonetica, "Anadolu Karamanlı Ağzına Ait Araştırmalar", *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi,* Cilt: 8, Sayı: 1-2, s. 165.

Karamanlı ifadesi nereden gelmektedir?

Türk Dil Kurumunun "Karamanlı" kelimesine verdiği tanım, "Karaman ilinden olan" şeklindedir.[5] Nitekim coğrafi açıdan Türkçe konuşan Ortodoksların yerleştiği alana bakıldığında, Anadolu'da Karamanoğulları Beyliği'nin yayıldığı topraklara paralellik gösterdiği görülmektedir.[6] Karamanlıların yaşadıkları yerleşimler arasında Kayseri, Talas, Zincidere, Ürgüp, Nevşehir, Zile, Niğde, Gelveri (Güzelyurt), Konya ve Aksaray sayılabilir.[7] Bazı kaynaklarda Suriye'de, Balkanlarda, Besarabya'da, hatta Kırım'da Karamanlı gruplarla tesadüf edildiği kaydedilse de[8] biz bu kaynaklarda Karamanlıların Gagavuzlar ve diğer Turkofon, yani Türkçe konuşan Ortodoks gruplarla karıştırıldığı kanaatini taşıyoruz. Örneğin Anadolu'nun bazı bölgelerinde, Türkler arasında küçük gruplar olarak kaldıklarından dolayı Türkçe konuşan Helenler[9] de mevcuttu.[10]

Karamanlı basınında önemli bir yere sahip olan Evangelinos Misailidis,[11] 1871 yılında kendi matbaasında bastırdığı *Temaşa-yi*

---

[5] http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts arama=kelime&guid=TDK.GTS.5bb5d964c46531 [Erişim 04.10.2018].

[6] Hülya Eşki Uğuz & Rukiye Saygılı, "Karamanlı Ortodoks Türkler Üzerinden Erken Cumhuriyet Dönemi Ulus İnşa Sürecinin Analizi", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi,* ICMEB 17 Özel Sayı, s. 790; Dilek Kübra Gürgül, *II. Meşrutiyet Dönemi'nde Karamanlıca Bir Basın Organı: Aktis Mecmuası (1913-1915)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2018, s. 6.

[7] İoannis İoannidis, *Kesariya Metropolitleri ve Ma'lûmât-ı Mütenevvia,* Dersaadet, Aleksandros Nomismatidis Matbaası, 1896, s. 39-133.

[8] Eckmann & Phonetica, *agm,* s. 165.

[9] Çalışmamızda Ortodoks olan, Yunanca konuşan Osmanlı ve daha sonra Türk uyruklu olan azınlık mensuplarını "Rum" ifadesiyle andık. Yunanca konuşan, Ortodoks Yunanistan vatandaşlarını anmamız gerektiğinde "Yunan" kelimesini kullandık. Ancak Rumlar ve Yunanların iç içe geçtiği durumlarda "Helen" sözcüğünü tercih ettik.

[10] Georgios Nakracas, *Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni,* Çeviren İbram Onsunoğlu, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2005, s. 116.

[11] Yunancanın Türk alfabesi kullanılarak yazılışı konusunda Türkiye'de kurum ve kişilerin farklı uygulamalara gittikleri görülmüştür. Suat Sinanoğlu, Türk Tarih Kurumu, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Millî Kütüphane uygulamaları buna örnek olarak gösterilebilir. Biz, kullanılan transliterasyon

Dünya ve Cefakâr-ü Cefakeş isimli kitabında, Anadolulu Ortodokslar için Karamanlı tabirinin kullanılmasına karşı çıkmış ve "İstanbul'da … Büyük Karaman ve Küçük Karaman[12] ismi ile iki Karaman bulunduğu"[13] sebebiyle asıl İstanbullulara Karamanlı denilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Misailidis görüşünü aşağıdaki cümlelerle dile getirmiştir:

> Anadolululara Karamanlı ismi ta Sultan Mehmet Han-ı Gazi Hazretlerinin asrından sehven İstanbul'un Karaman'ından dolayı kalmıştır. Şöyle ki Anadolu'dan İstanbul'a gelen taşçı ve duvarcı ve sıvacı ustaları ve amelenin cümlesi Büyük Karaman ve Küçük Karaman'da otururlar idi. Ve devlet ebniyesine [binalarına] ve yahut onun bunun binasına ustalar iktiza ettiğinde [gerektiğinde], gidin birkaç nefer Karamanlı usta getirin derler idi. Ve o ustaların kâffesi [hepsi] Anadolulu olduklarından, vakit geçerek, İstanbullular kâffe-i Anadoluluları Karamanlı zan eğlediler ve böylelikle bu isim kalmış ise de yanlıştır, asıl Karaman İstanbul'dadır.[14]

Misailidis'in üstteki satırlarına açıklık getirmek amacıyla, Fatih Sultan Mehmet'in fetihten sonra İstanbul'u gözde bir şehir hâline getirmeye karar verdiğine dikkat çekmek yerinde olacaktır. Öyle ki kendisinin bizzat katılarak gerçekleştirdiği seferlerin akabinde her fethedilen yerin âlimleri ve meslek sahipleri özenle seçilerek İstanbul'a taşınmışlardır. Bu şekilde Karaman bölgesinden de

---

uygulamalarından hiçbirini benimsemedik. Çünkü bizim kanaatimize göre, bunların hiçbirinde Yunanca okunuş tam olarak karşılanamamaktaydı. Bu esasen, Yunancada "i", "e" ve "o" gibi seslerin birden fazla harfle karşılanmasından ve bunların farklı olarak belirtilmesi gerektiğinden kaynaklanan bir zorluktu. Tüm bunları düşünerek çalışmamızda Yunanca kelimelerin okunuşunu esas aldık ve kelimenin Yunanca olarak en yakın okunuş şeklini vermeye çalıştık.

[12] Bugün İstanbul'da Büyük Karaman isimli bir cadde bulunmakta ve caddenin bir ucu Fatih Camisi'ne ulaşmaktadır. Küçük Karaman ise yaklaşık olarak Malta Çarşısı civarıdır. Bu çarşı Fatih Camisi'nin batı tarafının bitişiğindedir.

[13] Transkripsiyonunu paylaşacağımız Karamanlıca metinlerde bazı Türkçe ifadeler yazı diline aktarılırken değişime uğramakta, bazen de yazar tarafından hatalı yazılabilmektedirler. Biz Karamanlıca metinlerden pasajlar paylaştığımızda, sözcüklerin sözlüklerde yer alan en doğru şeklini vermeye çalışacak ve bugün okunduklarında anlaşılabilmelerini amaçlayacağız.

[14] Evangelinos Misailidis, *Temaşa-i Dünya ve Cefakâr-ü Cefakeş*, Cild-i Evvel, İstanbul, Evangelinos Misailidis Matbaası, 1871, s. 156-157.

önemli bir nüfus İstanbul'a getirilmiştir. Getirilen nüfus içinde gayrimüslimler de vardır ki, bunlar daha ziyade zanaatkârlardır. Genellikle Fatih civarında yaşamışlardır.[15]

Karamanlılar konusunda önemli çalışmaları olan Evangelia Balta, Karamanlıların "sınırları farklı dönemlerde farklı tanımlanan bir bölgenin, geniş anlamıyla Kapadokya'nın sakinleri olduğunu" kaydetmektedir. Karamanlıların yaşadığı coğrafyanın sınırları kuzeyde Ankara, Yozgat ve Bursa'ya, güneyde Antalya ve Adana'ya, doğuda Kayseri ve Sivas'a ve batıda Aydın'a kadar uzanmaktadır. Türkçe konuşan bu Ortodoks cemaat yoğun Müslüman nüfusa sahip bir coğrafi bölgede, 1924 yılındaki nüfus mübadelesine kadar Türkçe konuşan Ermeniler ve Türkçe konuşan Protestanlarla bir arada yaşamıştır. Bölgede dağınık da olsa, Yunanca konuşan Ortodokslar da mevcuttur.[16]

[15] Yahya Başkan, "Fatih Sultan Mehmet Döneminde Karaman Bölgesinden İstanbul'a Nakledilen Nüfus", *Tarih Dergisi,* Sayı: 55, s. 108-128.

[16] Evangelia Balta, *Gerçi Rum İsek De Rumca Bilmez Türkçe Söyleriz,* 2. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016, s. 117-118.

Karamanlıların kökeni nedir?

Karamanlılarla ilgili kaleme alınmış eserlerde, kökenleri ile ilgili iki görüşün öne çıktığı dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi daha ziyade Yunanlar tarafından dile getirilmekte ve çoğu kez Speros Vryonis'in tezlerine dayandırılmaktadır. Bu görüşe göre Türklerin gelişinden önce Anadolu'da yoğun bir Helen varlığı söz konusuydu ve Türklerin kendilerini İslamlaştırma eğilimine karşı asırlar boyunca direnç göstermişlerdi. Ancak Bizans'ın ve Ortodoks Kilisesinin bölge üzerindeki denetimini kaybetmesi ve özellikle Osmanlı'nın İstanbul'u fethiyle birlikte, Anadolu'nun İslamlaşması kaçınılmaz hâle gelmişti. Süreç içerisinde pek çok Hıristiyan ekonomik, sosyal ve siyasal sebeplerle İslamiyet'i seçmişlerdi. Bu ortamda Anadolu'daki Bizanslı Helenlerin torunları olan Karamanlılar dinlerini korumuşlar, ancak ilk başlarda Yunanca konuşsalar dahi Selçuklu ve Osmanlı idaresinde kaldıkları dönemde Yunancayı unutarak Türkçe konuşmaya başlamışlardı.[17] Evangelia Balta, Karamanlıların yalıtılmış koşullarda yaşamaları ve Anadolu'ya yerleşmiş Türk kavimleriyle sürekli etkileşim hâlinde olmaları sebebiyle Türkçe konuşur duruma geldiklerine ilişkin teze dikkat çekmekle birlikte, bu konuda sistemli araştırmaya dayalı verilerin eksikliğini de vurgulamaktadır.[18]

Karamanlıların kökenine ilişkin Türk tezlerine göreyse Balkanlarda çeşitli tesirler altında kalarak Türklerden Hıristiyanlaşanlar olmuş, Hıristiyanlaşan bu Türkler, Bizans ve diğer devletlerin ordularında mühim hizmetler görmüşlerdir. Hatta Bizans tarafın-

[17] Pashalis M. Kitromilidis, "O Ekselinismos Tis Mikras Asias Ke İ İstorikes Katavoles Ton Ellinikon Sheseon [Anadolu'nun İslamlaşması ve Türk-Yunan İlişkilerinin Tarihî Zayıflaması]", *Mikrasiatika Hronika [Anadolu Tarihi]*, Tomos [Cilt]: 16, 1975, s. 318-337; Speros Vryonis, *The Decline of Medieval Helenism in Asia Miror and the Process of İslamization from the Eleventh trough the Fifteenth Century [XI. Yüzyıldan XV. Yüzyıla Doğru Anadolu'da Ortaçağ Helenizm'inin Düşüşü ve İslamiyetin İlerlemesi]*, Los Angeles, University California Press, 1971, s. 452-462; Claudiu Victor Turcitu, *İ Turkofoni Orthodoksi Plithismi Sta Valkania Tu 19u Eona, İ Gagavuzi Ke İ Karamanlides [XIX. Yüzyılda Balkanlarda Turkofon Ortodoks Nüfus, Gagavuzlar ve Karamanlılar]*, Basılmamış Doktora Tezi, Ethniko Ke Kapodistriyako Panepistimio Athinon [Atina Millî ve Kapodistriya Üniversitesi], 2017, s. 52.

[18] Balta, *Gerçi Rum İsek De Rumca Bilmez Türkçe Söyleriz*, s. 119-120.

dan İranlılara, Ermenilere ve Araplara karşı Bizans topraklarını korumak üzere Anadolu'ya geçirilip çeşitli yerlere iskân edilmişlerdir. Hıristiyan Türkler, Bizans sınırlarını Müslüman Türklere karşı dahi savunmuşlardır.[19] Ancak bu Hıristiyan Türklerin Peçeneklerin mi, Hazarların ya da Kumanların mı torunları olduğunu söylemek kolay değildir.[20] Bizans sonrası dönemde ise sadece dinî yönden farklılık gösterdikleri Müslüman Türklerle yaşamaya devam etmişlerdir.[21]

Gazanfer İbar, Karamanlıların kökenlerinin aydınlatılmasını zorlaştıran sebepler arasında, bu kültüre dair XIX. yüzyıl öncesi eserlerin son derece nadir olmasını göstermektedir.[22] Gerçekten de önceki yüzyıllara ait daha fazla Karamanlıca eser olması hâlinde, Karamanlılarla ilgili söyleyebileceklerimiz artardı. Bizim gördüğümüz ana dilleri Türkçe olan Karamanlıların kültürlerinin ve günlük yaşamlarının Müslüman Türk komşularından farklı olmadığıdır. Ancak birtakım özel günlerde ve bayramlarda, Türkçe ibadet etseler de Ortodoksluğa dair kimi merasimleri de gerçekleştiriyorlardı. Bu noktada daha önce ifade ettiğimiz gibi Ortodoks Patrikhanesine bağlı olmalarının da tesiri vardır. Ancak çoğu kez Osmanlı'nın diğer Ortodoks tebaasından farklı olduklarının bilinciyle kendilerini "Anadolulu Hıristiyanlar", "Anadolu'nun Hıristiyanları" ya da "Anadolu'nun Ortodoks Hıristiyanları" olarak anmışlardır.[23]

---

[19] Mehmet Eröz, *Hıristiyanlaşan Türkler,* Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, 1983, s. 3-4; Mustafa Ekincikli, *Türk Ortodoksları,* Ankara, Siyasal Kitabevi, 1998, s. 98-99.

[20] Cami Baykurt, *Hıristiyan Türkler,* İstanbul, Karma Kitaplar, 2007, s. 85.

[21] Yonca Anzerlioğlu, *Karamanlı Ortodoks Türkler,* 2. Baskı, Ankara Phoenix Yayınevi, 2009, s. 169.

[22] Gazanfer İbar, *Anadolulu Hemşehrilerimiz,* 2. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, s. 105-106.

[23] Balta, *Gerçi Rum İsek De Rumca Bilmez Türkçe Söyleriz,* s. 136.

Görsel 1: 1914 yılı *Astir* almanağında, "Kadim [eski zaman] Kapadokya tarzı telebbüsünü [giyimini] andırır Misthi kisvetlerinden [elbiselerinden]" ibaresi ile verilen fotoğraf. Aynı kaynak Misthi'nin bir köy olup Niğde'nin şimalinde, yani kuzeyinde yer aldığı bilgisini de nakletmektedir.

Karamanlıların yaşamında Türk kültürüne ait izler var mıdır?

Karamanlılar, "Agios" dedikleri azizlerinin kemiklerine ve yatırlarına büyük saygı göstermişlerdir. Karamanlıların yaşadığı coğrafyada bölgenin azizlerinin anıldığı yortular, yani bayramlar gerçekleştirilmiş ve bu özel günlerde azizlerin kabirleri ziyaret edilmiştir. Bazen kurbanlar kesilirken, çeşitli sunumlar icra edilmiştir. Bu yortulardan en bilinenleri Agios Mamas, Agia Varvara, Agios Nikolaos, Agios Haralambos, Agios Georgios ve Agia Marina yortularıdır. Agios Mamas'ın psikolojik sorunları iyileştirdiğine ve çiftlerin çocuk sahibi olmalarını sağladığına, Agia Varvara'nın çocukları ve Agios Nikolaos'un fakirlerle öksüzleri koruduğuna, Agios Haralambos'un leprayı iyileştirdiğine, Agios Georgios'un köylerin ve köy ahalisinin koruyucusu olduğuna, Agia Marina'nın ise çocukların soğuk algınlığını atlatmasına yardım ettiğine inanılmıştır. Bazı köylerde yağmur yağması için derede azizlerin kemikleri yıkanmıştır.[24]

Karamanlıların azizlerine gösterdikleri ilgiyle alakalı zikrettiklerimiz, eski Türk toplulukları arasında en köklü ve en eski inançlardan biri olan "atalar kültünü" anımsatmaktadır. Atalar kültü, ölmüş ataları sayma, onlar için kurbanlar sunma inanç ve geleneğidir. Ölen ataların ruhlarının, geride kalanlara iyilik ya da kötülüklerinin dokunabileceği inancı, onlara karşı duyulan minnet, atalar kültünün temellerini oluşturmaktadır.[25] Günümüz Müslüman Anadolu halkının evliyaların yattığı yerlere ziyareti de Karamanlılarınki gibi aynı külte dayanmaktadır.[26]

Mübadil olarak Yunanistan'a göç etmiş olan Anna Georgiadi'nin 1957 yılında kendisi ile yapılan mülakatta naklettikleri, Karamanlılarda atalar kültünün ne denli derin etkiye sahip olduğunu

---

[24] Vartholomeos İatridis, *İ Thriskeftikotita Ton Kapadokon [Kapadokyalıların Dinsellikleri]*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Thessaloniki [Selanik], Theologiki Sholi [İlahiyat Fakültesi], 2013, s. 29-38.

[25] İbrahim Kafesoğlu, *Eski Türk Dini*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1980, s. 46.

[26] Erman Artun, "Türklerde İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri – Öğretiler – Dinler" http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_inanc_sistemleri.pdf [Erişim 19.10.2018]

gözler önüne sermektedir. Nevşehir yöresinden olan Georgiadi, Agios Georgios'un kemiklerini de beraberlerinde Yunanistan'a götürdüklerini anlatmıştır. Ancak Yunanistan yolculuğunda denizde geçirdikleri dördüncü gün, son derece sert dalgalara maruz kalmışlardır. Öyle ki sular, bulundukları gemiyi örtmektedir. Bu arada beraberlerinde olan papaz, Agios Georgios'un kemiklerini hatırlamış, kontrol amacıyla geminin ambarına indiğinde azizin sandukasının ters döndüğüne şahit olmuştur. Sanduka düzeltildiğinde denize sükûnet gelmiştir.[27]

Karamanlılar arasında ağaca çaput bağlama geleneği yaygındır. Genelde çaput bağlanan bu ağaçlar, bir ibadethanenin ya da aziz yatırının bulunduğu yerlerin önünde yer alan ağaçlardır.[28] Nitekim Türklerin inanç sistemlerini ele almış olan Erman Artun da Anadolu'da hemen hemen her türbenin yanında kesilmesi yasak bir ağaç olduğunu kaydetmiştir.[29] Ağaçlara çaput bağlama bütün Türk dünyasında, son derece geniş bir coğrafyada rastlayabileceğimiz bir gelenektir. Bu gelenek, ata ruhlarının doğada, belli nesnelerde var olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra da kutlu sayılan ağaç ve çalılara adak bağlayarak dilek ve istekte bulunmaktan vazgeçmemişlerdir.[30] İslamiyet öncesi Türklerde yeri olan "ağaç kültü" Müslüman Türkler tarafından devam ettirildiği gibi, Hıristiyan Karamanlılar tarafından da devam ettirilmiştir.

İslamiyet öncesi devirlerde Türkler ağaçları olduğu gibi, bazı taş ve kayaları da kutsal saymışlardır. Taşları koruyucu ruhların, tanrısal ve kutsal güçlerin mekânı olarak kabul etmişlerdir.[31] Türklerin taşlarla ilgili inanışları Orta Asya'daki eski Türk inanışlarına kadar götürülebilir.[32] Gelverili (Güzelyurtlu) Karamanlıların azizlerine adanmış kilisenin girişindeki oymalı taşı, hasta-

---

[27] *İ Eksodos [Çıkış],* Tomos [Cilt]: 2, Athina, Kentro Mikrasiatikon Spudon [Anadolu Araştırmaları Merkezi], 1982, s. 142-144.

[28] İatridis, *agt,* s. 44.

[29] Artun, *agm*.

[30] Ahmet Gökbel, "Anadolu'da Yaşayan Halk İnanışlarından Çaput Bağlama ve Nazar", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı: 1, 1996, s. 176.

[31] Kafesoğlu, *age,* s. 26.

[32] Abdülkadir Kıyak, "Eski Türk Kültüründe Taş-Kaya Kültünün Elazığ'daki Yansımaları", *Toplum Bilimleri Dergisi,* Cilt: 5, Sayı: 10, 2011, s. 131-133.

lıklarının iyileşmesi için üç kerede geçmeleri,[33] eski Türklerdeki "taş kültünü" anımsatmaktadır. Nitekim Faraşalıların azizlerinin kendilerini koruması ve hayatlarındaki güçlükleri yenmeleri için bazı mahallere aziz isimlerini verme âdetlerini[34] de aynı kültle ilişkilendirmek mümkündür.

Türkler çok eski dönemlerden beri -Göktürkler de ateşin kutsallığına inanıyorlardı-[35] ateşin arındırıcı, sağaltıcı, yenileyici ve canlandırıcı gücüne inanmışlar, günahlardan, kötülüklerden, şanssızlıklardan ve hastalıklardan kurtulabilecekleri düşüncesiyle ateş üzerinden atlamışlar, duman içinden geçmişler ya da tütsüler yapmışlardır. Baharın, doğum ve dirilişin müjdecisi olan Nevruz, yani Yeni Gün kutlamaları da "ateş kültü" ile ilişkilendirilmiştir. Öyle ki karanlık ve hastalıklarla geçen dönemin yorgunluğunun ve sıkıntılarının atlatılabilmesi için Nevruz ateşinden atlama geleneği gelişmiştir. Söz konusu ritüel Türklerde karşımıza sadece Nevruz'da çıkmayıp, geleneksel kutlamalar ve sosyal eğlenceler bünyesinde farklı boyutlarda yaşam bulmuştur. Düğünlerde mum tutma, düğün ve benzer eğlencelerde havaya ateş etme, havai fişeklerle gökyüzünü aydınlatma âdetlerinde ateş kültünün izlerini bulmak mümkündür.[36]

İsa'nın vaftiz edildiği gün olan ve İsa'nın doğumundan on iki gün sonra, 6 Ocak'ta gerçekleştirilen Fota Yortusu [Işıklar Bayramı][37] akşamı Karamanlılar arasında, büyük bir ateş yakarak üzerinden atlama ve külünü kilisede özel bir yere yerleştirme geleneğine rastlanmaktadır. Aynı günün gecesi ruhların huzur bulması adına komşulara yedi mum da dağıtılmaktadır. Karamanlılar arasında azizlerine mum ya da kandil[38] yakma geleneği de yaygındır.

---

[33] İatridis, *agt*, s. 31.

[34] *Ae*, s. 36.

[35] Kafesoğlu, *age*, s. 26.

[36] Meral Ozan, "Türklerde Ateş Kültü ve Yeni Gün Anlayışı", http://www.kulturevreni.com/9-23pdf [Erişim 19.10.2018]

[37] "Theofania: Ti Yortazume Simera, 6 İanuariu [Theofania: Bu Gün Neyi Kutluyoruz, 6 Ocak]" https://www.newsbomb.gr/ellada/ekklhsia/story/760120/theofania-ti-giortazoyme-simera-6-ianoyarioy [Erişim 19.10.2018]

[38] İatridis, *agt*, s. 32-44

Nikâhtan üç dört gün önce damadın evinin yüksek bir mahalline dikilen direk üzerine fener asılır, çeyiz geceleyin fener eşliğinde alınır, düğünlere misafirler mum ile davet edilirdi.[39] Karamanlılardaki tüm bu âdetlerin, Türklerdeki ateş kültünün izlerini taşıdıklarını söylemek kanaatimizce hata olmayacaktır.

Türk halk inanışlarında kuyruklu yıldız, büyük afetleri ya da önemli olayları haber vermektedir. Bu haber bazen savaş, bazen de büyük bir adamın ölümü olabilir. Hüseyin Rahmi Gürpınar kuyruklu yıldızın yarattığı korkuyu bir romanına konu edinmiştir.[40] Mübadeleyle Yunanistan'a göç etmiş olan Germirli Maria Porloglu da büyüklerinin kuyruklu yıldızı gördüklerinde haç çıkararak, "Tanrım, iyiye çıkar" diye dua ettiklerini nakletmiştir. Nitekim Balkan ve Birinci Dünya Savaşı'nı, Yunanistan'ın Anadolu Harekâtı, bunu da mübadele ile Yunanistan'a gönderilmeleri izlemiştir. Gesi'den mübadele ile Yunanistan'a gitmiş olan Annika Haritonidu'nun anlatımından da Karamanlıların kuyruklu yıldıza olumsuz bir anlam yükledikleri sonucu çıkmaktadır. Haritonidu, "Bir gün gökte bir yıldız gördük. Sabah görünen yıldız gibiydi ama kuyruğu vardı… Bunun iyi olmadığını söylüyorlardı. 'Savaş olacak', bazıları da 'açlık gelecek' diyorlardı" demiştir.[41] Benzer şekilde Sivrihisar'dan Maria Sotiriyu "ay tutulması"na ve bunu uğursuzluk saydıklarına işaret etmiştir.[42]

Karamanlılar pehlivanlık ve cirit gibi oyunları düğünler dâhil olmak üzere gerçekleştirdikleri eğlencelerde oynamışlardır. Örneğin Agios Konstantinos ve Eleni yortusunu cirit oynamak için vesile görmüşlerdir.[43] Düğünleri ve düğün âdetleri de Müslüman komşularınınkinden pek farklı değildir. Gelin hamamı ve damat tıraşı gerçekleştirilmekte, çalınan tef eşliğinde kaşıklarla oynanmakta, damat evinin damına hakanlığın sembolü olarak kırmızı bayrak asılmakta, gelinliğin sembolü olarak gelinin yüzü kırmızı

---

[39] *Nevşehir Mekteplerinin Dersaadet Eforyasının Yüzüncü Sene-i Devriyesi 1820-1920,* Dersaadet, Anatoli Matbaası, 1920, s. 108-109.

[40] Mehmet Şahin, "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 'Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç' Romanında Türk Halk İnançları / Halk Sufizmi", *Studies Of The Ottoman Domain,* Cilt: 7, Sayı: 13, 2017, s. 174.

[41] *İ Eksodos [Çıkış],* s. 83-93.

[42] *Ae,* s. 20.

[43] İatridis, *agt,* s. 34.

pullu bir örtü ile örtülmektedir. Gelin ve damadın başı üzerinden leblebi, buğday ve küçük paralar atılmaktadır.

Karamanlılarda doğan bebeği tuzlamak ve onu kötü ruhlardan korumak amacıyla tütsülemek geleneği var olmuştur. Ayrıca bebeği nazardan korumak amacıyla yatağına sarımsak ve mavi boncuk asmışlardır. Karamanlı çocuklar çelik, aşık, körebe, hoplamaç, saklambaç ve beş taş gibi oyunlar oynamışlardır. Karamanlı kadınlar saçlarını belik şeklinde örüp, uçlarına saçlık denilen sikkelerin dikildiği renkli şeritler bağlamışlardır. Topuklarına kadar uzanan gömlek, üzerine yanları açık arşın entari, kırmalı fistan, üç etek, sıkma, salta denilen yelek, oyalı yazma, çember, yapık, dizlik denilen şalvar, kuşak ve nalın giymişlerdir. Erkeklerin kıyafetleri ise gömlek, şalvar, yelek, kuşak ve çarıktan ibaret olmuştur. Karamanlılara ait her evde tandır bulunmuş, tarhana ve mercimek çorbası, mantı ve bulgur pilavı pişmiştir.[44]

[44] Anzerlioğlu, *age,* s. 185-193.

Karamanlılarda kadının yeri nedir?

Karamanlılarla yapılan mülakatlar neticesinde ortaya çıkmış ve Karamanlılar tarafından üretilmiş olan eserler, kadının yerine dair pek çok ipucu vermektedirler. Örneğin Anzerlioğlu'nun eserinde, damadın evine gelen Karamanlı geline bir oğlan çocuğu verildiği ifade edilmiştir. Bu, gelinden bir oğlan çocuğunun beklendiğini gösteren bir harekettir ve pek çok Türk ailesinde var olan soyun erkek çocukla devam edeceği anlayışıyla ataerkil toplum yapısını yansıtmaktadır. Aynı eserde Kayseri Çukur köy kökenli bir Karamanlı olan Sultan Aslanoğlu bir gelinin neler yapması gerektiğine, "Gelin oldu muydu kaynanaya, kaynataya, eltiye söylemezdik… Zabanan [sabahleyin] kalktımıydı elimize bir desti alırdık, peşgiri omuzumuza atardık, ellerine su dökerdik, o elini yurdu, öteki elini yurdu. Elti elti elini öperdi… Bir misafir geldimiydi, gidecek vahıt [vakit], yatacak vahıt ayaklarını yurduk… Kaynata, kaynana döşeğe girmeyincik gelin girmeceğiydi döşeğe…" sözleriyle ifade etmiştir. Aslanoğlu bir kadının aile büyükleri yanında çocuğunu tam anlamıyla sevemediğine ise "… Ölen gızım güccüğüdü, yeni yürüyordu… Şorada babamın evi… Çocuğu aldık geliyok. Babam arkasında ben önündeyim. 'Gel yavrum gel,' dedim. Kaynanam da şurda soruduyor [somurtuyor]. 'Utanmıyon mu babanın yanında yavrum demeye,' dedi. Sevemiyodun çocuğu…" cümleleri ile işaret etmiştir.[45] İatridis Karamanlıların 14 Eylül'de gerçekleştirdikleri bir yortuyu anlatırken, evin bahçesine bir masa hazırlandığını ve Kapadokya toplumunda âdet olduğu üzere kadınların ayakta erkeklerine hizmet ettiklerini kaydetmiştir.[46]

1888 yılında yayımlanmış olan Karamanlıca *Terakki*[47] dergisinde yer alan "Kaynanaya Hoş Görünmek" manşetini taşıyan yazı, üst satırlarda vermiş olduğumuz Sultan Aslanoğlu'nun anlatılarını destekler niteliktedir. Yazıda eşini seven bir kadının kendisini kayınvalidesine sevdirmek, onun muhabbetini kazanmak, "tekdirini [azarlamasını] iltifata çevirip sert çehresini daim güleç kıl-

[45] Anzerlioğlu, *age,* s. 187-189.

[46] İatridis, *agt,* s. 29.

[47] Karamanlıca basın organları üzerindeki tarihler Julius takvimine göredir. Biz de dipnotlarda gazetelerin üzerinde yer alan tarihi kullanacağız.

maya çabalamak" zorunda olduğu ifade edilmiştir. Öyle ki kadınlar kayınvalidelerinin ufak tefek kusurlarını görmezden gelmeli, "münasebetsiz" hâllerine sabretmeli ve kayınvalideleri hakkında kötü söz etmemelidirler. Yazıya göre kayınvalide yanında kadının eşiyle fazlaca ilgilenmesi hoş olmadığı gibi, çocuğuna düşkünlük göstermesi de hoş değildir.[48] *Terakki*'deki bu yazıdan çeyrek asır sonra yayımlanmış 1914 yılına ait *Astir [Yıldız]* almanağında[49] dahi sabrın en fazla kadınlara yakıştığının söylendiği görülmektedir. Yazıya göre: "Sabırlı bir kadın ailesinin cevahiridir, çünkü sabrı ile zevcinin her titiz tabiyetlerine katlanarak, onun zihninde dolaşan iş zımnında meşgul noktalarında muavenet [yardım] eder. Çocukların tecevüzlüğüne katlanarak onları tatlı tatlı kullanarak çok fenalıkların önünü beri alır. İhtiyarların çeşit titizliklerine tahammül eder, hizmetçilerini sabırla kullanır ve hastanın başında sabrı ile candan çalışarak tatlı ve usul muamele ile bulunarak onun ağrılarında tesellici olarak ferahlandırmaya çalışır." Yazının devamında kadına güzelliğin Allah tarafından hırslanarak bozsun diye verilmediğinin altı çizilmiştir.[50]

Görsel 2: Geleneksel giysileri içinde Karamanlı hanımlar.

[48] "Kaynanaya Hoş Görünmek", *Terakki,* 15 Haziran 1888, s. 36-37.

[49] Bir almanak olsa da *Astir*'in asıl ismi *Mikrasiatikon İmerologion O Astir [Yıldız Anadolu Takvimi]* şeklindedir.

[50] Ek. P. Dayoglu, "Sabır", *Mikrasiatikon İmerologion O Astir [Yıldız Anadolu Takvimi],* 1914, s. 251-252.

Karamanlıca basın organlarına göre kadınlarda olması gereken vasıflar nelerdir?

Karamanlıca basın organlarında evlenmeyi tavsiye eden yazılar kaleme alınmıştır. *Terakki*'deki Arhaggelos imzalı böyle bir yazıda bekârlığın kişiyi yirmi sene evvel, dulluğun ise daha önce yaşlandırdığına dikkat çekilmiş, evlenmek her belanın defi için şart görülmüştür. Evliliğin suç işlemeyi, cinnet geçirmeyi ve intiharı önlediğine dikkat çekilmiştir. Öyle ki evlenmek kişinin ömrünü uzattığı gibi, memleketin de kuvvet ve kudretini artırmaktadır.[51] Aynı basın organında, aynı başlıkla verilen bir başka yazıda ise nasıl bir kadınla evlenilmesi gerektiği işlenmiş ve "göğsü imanlı, saliha, namuslu bir kadına malik olmanın" önemine işaret edilmiştir. Yazının yazarı Gavriilidis'e göre seçilecek eş, kocasına muhabbet edebilecek türden olmalıdır. Bu da kadının hoşlukta, malda ve asaletinde kocasına denk olmasıyla mümkündür. Kadın terbiyeli ve doğurgan olmalıdır. Zira evlenmekteki asıl maksat evlat sahibi olmaktır. Malı çok olan kadın kocasını "minneti altına almaya çalışacağından" dolayı, malı çok olan kadınla evlenilmemelidir. Nadide derecede güzel olan ve çok talep edilen kadınla evlenmek de sakıncalıdır. Yazıda dul kadınlarla evlenmek konusunda farklı görüşlere yer verilmiştir ki, burada eski eşin hatırlanma ihtimali üzerinde durulduğu dikkat çekmektedir.[52] İlginçtir ki İatridis de Karamanlılarla ilgili tezinde dul kadınların, hatta bazı bekârların rahibe hayatını seçtiklerini kaydetmiştir.[53] Rahibe hayatını seçmiş bekâr kadınlar, muhtemelen evlenme yaşı gecikmiş kızlardır.

1886 yılında *Anatol Ahteri [Şark/Anadolu Yıldızı]* gazetesinde bir kadında olması gereken özellikler hilmiyyet [yumuşak huyluluk], sabır, tahammül, ismet [masumluk] ve sükût, kendisiyle evlatlarının elbise ve nafakalarını hazırlamaya dönük gayret ve çalışkanlık olarak zikredilmiştir. Öyle ki evlenilecek kızın "güzel piyano çalmayı, iyi raks etmeyi, parlak resimler tersim etmeyi, güzel şarkılar terennüm etmeyi" bilmesine gerek yoktur.[54] 1913 yılında *Aktis*

[51] Arhaggelos, "Teehhül Edin, Evlenin", *Terakki,* 15 Mayıs 1888, s. 11.
[52] Gavriilidis, "Teehhül Etmek, Evlenmek", *Terakki,* 30 Haziran 1888, s. 52-53.
[53] İatridis, *agt,* s. 43.
[54] "Zevce", *Anatol Ahteri,* 8 Eylül 1886, s. 25-26.